

Sarı Saltuk Tekkesi

Arız Baba Türbesi

DOĞU TRAKYA'DA ALEVİLER VE BEKTAŞİLER: BABAESKİ'DE SARI SALTUK VE HAVSA'DA ARIZ BABA TEKKELERİ *

Thierry Zarccone **

Fransızcadan çeviren: İlhan Cem ERSEVEN ***

İslam heterodoksu, 13.yüzyıla doğru Sarı Saltuk'un manevi kişiliğinde Balkanlarda etkili olmuştur. İlk zamanlarda Dobruca'da oluşmuş, daha sonra komşu ülkeler Macaristan, Bosna ve Arnavutluk'a kadar yayılmıştır.¹ Gerçekte ne kadar heterodoks -örneğin *Saltukname*, bu ereni bir Sünni, *Selçukname* ise bir kript-Hıristiyan gibi tanımlıyor- olduğu konusunda tanımlamanın zor olduğu İslam'ın bu yayılma merkezleri, hiç kuşku yok ki şimdiki Romen Dobruca'da (Kiel, 1977: 205-225) Babadağ ve Bulgaristan'da Balçık'ın kuzeyindeki Kaligra (Kaliakra) şehirleridir. Kaligra, Sarı Saltuk'un ilk kez, Balkanlara, kimi kaynaklara göre [Vilayetname (Gölpınarlı, 1958:45-46), Saltukname (Yüce, 1987:354)] deniz ya da kara yoluyla [Selçukname (Witteck, 1952:639-668)] gelip ayak bastığı yerdir. Babadağ'a gelince, burası, Balkanların farklı bölgelerine gönderilen Eren'in yedi ya da on iki farklı mezarının hikâyesi hakkında tüm

* "Alévi et bektasî de Thrace orientale: les tekke de Sari Saltuk à Babaeski et d'Arız Baba à Havsa", in İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, 1-3 Haziran 1988, Samsun: T.C. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 1990, 629-638.

** Felsefeci, din sosyoloğu, Tunus.

*** Emekli Öğretmen, Araştırmacı-Yazar, il_cem@hotmail.com.

1 Bk. "Dobruca, Deliorman ve Doğu Trakya Kızılbaş-Aleviler Hakkında Araştırmalarda Yeni Perspektifler" adlı yazımızda Sarı Saltuk'la ilgili analizimiz. *Mélanges d'Anthoussa*, Zarccone vd., 1990.

açıklamalar henüz yapılmamış görünmesine karşın dini propagandasının merkezi ve “gerçek” mezarının koruma altında olduğu şehirdi. Bu, yine de aydınlatılması zorunlu olan bir iştiir. Bu, Saltuknâme tarafından Türkiye'nin Avrupa yakasında İstanbul-Edirne yolu üzerinde yer alan Babaeski (ya da *Baba-i Atik*) şehrinde neredeyse Saltukizmin (Saltukçuluk) başkenti olarak görülmesindedir.

Biz, burayı Sarı Saltuk'un başkentinden çok, kendisine eşlik eden ve 1369'lara doğru, özellikle Edirne (Andrinople)'nin alınmasından sonra, Rumeli'nin Osmanlı tarafından fethiyle devam eden kolonizatör dervişlerin propaganda yaptıkları genel mahallelerden biri olarak göreceğiz ve gerçi Babaeski şehri, Sarı Saltuk döneminde henüz Türklerin elinde değildi. Cem Sultan'ın buyruğu üzerine daha sonra (1580'lerde) sayısız yolculukları sırasında Eren'in eserleri hakkında mevcut tüm gelenekleri bir araya toplayan Ebu'l Hayr Rûmî tarafından kaleme alınmış *Saltuknâme*, Rumeli dervişliğinde yüksek bir makama sahip olan Babaeski'de yazılmıştır.

Sarı Saltuk'un manevi hatırası, günümüzde de çok etkilidir ve henüz yeni gelmiş Osmanlı dervişlerinin, daha sonra Saltuk'un eserinde yer aldıkları açıkça görülmektedir (Ocak, 1983:173-174).² Şu halde Babaeski'nin “*en güçlü*” derviş mekânının yöneticisi Sarı Saltuk'a gerçeğe aykırı bir biçimde yer veren Saltuknâme'nin, bu şehrin, Doğu Trakya'nın Osmanlı tarafından fethi ve sömürgeleştirilmesi dönemine ait olabileceğinin önemini bize gösterdiğini düşünüyoruz. Bu sömürge ve İslamlaşmış şehirlerden birinin, Sarı Saltuk'un Bektaşî tekkesine sahip olduğu görülüyor ve bu şehirde Eren'e ait olduğu var sanılan mezarlardan biri bulunmaktadır. Doğu Trakya'nın mitsel-dini tarihi, hâlâ günümüz Alevileri ve dervişleri tarafından saygı duyulan Erenler(in)/ Babaların yarattığı tarih, Rumeli'ye dalga dalga yayılmış olan akıncılara bağlı din değiştirenlerin, Türklerin, Gazi ve Alp'lerin hatırası nedeniyle yazılmıştır. Doğu Trakya'nın onlarca Alevi köyleri, hâlâ onların isimlerini taşımaktadır: Malkoçlar, Ahmetler ve diğerleri (Gökbilgin, 1971:12-16). Onların hatıraları, aralarında Mihaloğlu ve Binbir Oğlu Baba/Binbir Oklu (Salcı, 1941:54; Olesnicki,1941-42: 193-206)³nun

2 Bk. örneğın Otman Baba Vilayetnamesi'nde Sarı Saltuk'un önemi, 888/1483'te kaleme alınmış, (Ocak, 1983:173)

3 *Seyit Rüstem Gazî kazî asker / Aris baba kudüm çaldı, bu çekti/ Kanber Ali baba olmuştur Kanber/ Rumeli serdarı Seyit Aliye/ Aris baba kudüm çaldı, bu çekti/ Kara baba anda sancağın dikti/ Gazî Mihâl gelip yüz suyun döktü/ Rumeli serdarı Seyit Aliye.* (Salcı, 1941:54-55). Bektaşîlikle Alperenler arasında var olan bağlar hakkında bk. Olesnicki,1941-42: 193-206; yazar Fransızca bir çevirisini de eklemiştir, s. 204-206.

da olduğu kahramanlık şarkılarını söyleyen, Babaeski'deki bir Bektaşî tekkesinde bu yüzyılın sonuna kadar hâlâ canlı olarak yaşamaktaydı.

Bir şey, kuşkusuz kesindir, mucizevi güçlerle donatılmış yiğit “öncü” bir savaşçının saygınlığını yaratmasına karşın Selçuklu döneminde Karadeniz'in (Dobruca'nın) batı kıyılarına yerleşmiş olan İslam heterodoksunun, Rumeli'deki Osmanlılarla hiçbir bağı olmamıştır. Şu halde bunun, Babaeski'yi, Balkanlarda ve Anadolu'ya doğru İslamlaştırılmış kırsal bölgelerin harekât merkezi yapan Sarı Saltuk olduğunu kabul etmek zorunda değiliz, fakat Saltuk'un bu şehirde zamanını geçirmiş olması, hiç de olanaksız değildir. Sarı Saltuk'un Bektaşî tekkesi, kolonizatör ve savaşçı dervişlerin eseridir (Barkan, 1942: 2/279).⁴

Hiçbir direnç gösterilmeden fethedilmiş olan Babaeski, Edirne'ye karşı yapılan ilk saldırıların başlatıldığı genel karargâhını buraya kuran 1.Murad'ın ordusu tarafından yerle bir edilmiş surlarını gördü (İnalçık, Beldiceneau-Steinher, 1965:1/439; Wittek, 1982:285).⁵ Sömürgecilerin akınları sayesinde Müslüman olan şehir, Babaeski (eski Bulgar şehri), hiçbir zaman Bizans şehri olmamıştır. Ayrıca Bektaşî tekkesinin tarihi, yıkıntılar üzerinde bulunan ve birbirine karışan Bizans kilisesinin tarihinden hiç ayrılmamıştır ve 19.yüzyılın sonuna kadar Hıristiyan ve Bektaşiler, bu konuyu hep tartışmışlardır.⁶

Eğer saptadığımız farklılıklarla birlikte Saltuknâme'de yer alan bilgileri tercüme edecek olursak, aşağıdaki noktaları sıralayabiliriz:

- Sarı Saltuk, tüm ailesiyle birlikte Babaeski'ye yerleşmiş olabilir.
- Babaeski; Anadolu, Kıbrıs, Sivas, Sinop, Arnavutluk ve Bosna'da, vb. gibi İslamlaşmış kırsal alanlardan sonra katılmış bir şehirdir.
- Sarı Saltuk, Osman Bey ve Gazi Umur'un yanında savaşa katılmıştır.

4 Bu sorun hakkında bk. Barkan, 1942: 279-386; (Fransızca çevirisi, s. 59-65) Irene Mélikoff, 1980:149-157.

5 Osmanlı tarihi bölümü hakkında bk. Beldiceneau-Steinherr, 1965: 439-461; İnalçık, 198. Türk Rumeli ve Trakya'nın tarihi hakkında bk. Wittek, 1982, 285-319; Babinger, 1259-1262; H.I. Kislîng, 1956; A. Decei, “*Akindji* (Akıncı)” maddesi, E.I. s. 350-351.

6 Bu, Anadolu'da olduğu gibi Rumeli'de birçok Bizans kiliselerinin kaderi oradadır ki en iyi örneklerden biri, sahip olduğumuz sayısız bilgiler hakkında, Bulgar Dobruca'da Akyazılı Baba'nın Bektaşî tekkesi/kilisesininkidir. (Eyice, 1967, 551-600; İngilizce 9 sayfalık bir çevirisiyle; Hasluck, 1929:90-763).

- Son saatlerinin yaklaştığını bilerek 12 tabut yapılmasını istemiş ve ölümünden sonra da bu tabutlar, Babaeski tekkesinde bir gün kalmıştır. Sonra kullanım amacı için bazen uzak yerlere taşınmıştır.

- Sarı Saltuk, dini törenden sonra, Babaeski’de toprağa verilmiştir (Yüce, 1987: 357).

Bu olup bitenler, Sarı Saltuk doğrudan bu eylemlerin içinde yer almamış olsa bile, hiç kuşku yok ki Babaeski’nin, Cem Sultan döneminde dervişlerin propagandasının önemli bir çarkı olduğu ve daha sonra bunun, çok uzak bir olasılık olacağı güvenini vermektedir. Bunlar, şehre adını veren aynı kolonizatör dervişlerdir (Çelebi, 1314: 482).⁷ Örneğin Kalenderilere, Bektaşilere ve heterodoks Türk dervişlerine verilen bir unvan olan *baba* gibi “eski Baba”, Babaeski’de olduğu gibi. Bu, genel olarak kabul edilmiş tezdır ve bir Edirne vilayeti salnamesinde okuyabileceğimiz Babaeski’nin tarihi hakkında küçük bir metinden dolayı doğrulanmış bulunmaktadır. Şehri ünlü kılan fetihçi Babalar, buranın dökümünü yapmışlardır: Bey Baba, Kaygusuz Sultan, Sarı Saltuk, Yolca Ana, Şuhudi gibi (Edirne., 1892: 545; Atai, 1989: 601). Öte yandan St. Nicolas kilisesinin varlığının, 1553’ten beri bu şehirde olduğu kanıtlanmıştır (Hasluck, 1929: 54). Bu kilise, S. Gerlach⁸ tarafından 1578’de, Covel (Hasluck, 1929: 762) tarafından 1675’te tasvir edilmiştir. Hasluck, Türk fethinden önce bu tekkeye bağlı gerçekte bir “*St. Nicolas*”nın var olup olmadığını ya da halk sınıfından Hristiyanları kendi inançlarına katmak için Bektaşilerin bir davetinin olup olmadığını sorar. Bununla birlikte mülakatçılarından birinin tanıklığı üzerine, kuşkusuz eskiden bu tekkenin bir kilise olduğu yazılıdır; çünkü burada Azizlerin tasvir edildiği freskler bulunuyordu (Hasluck, 1929:55) ve tekke/kilisenin 1907’de Müslüman ve Hristiyanlar tarafından günümüzde de sık sık ziyaret edildiğini de ekler (1929:55).⁹ Babaeski’deki Sarı Saltuk Bektaşi tekkesi, şu halde Hasluck tarafından betimlenmiş bu “*belirsiz tapınaklar*”ın en

7 J. Covel, 1893’te şehri fethedenin baba olduğunu saptar. “*St. Nicolas Kilisesi*”ne gömülmüştür (Hasluck, 1929:257). Kuşkusuz bu, Şeyh Mahmud Şuhudi’nin sorunudur. Evliya Çelebi, bu sonuncusunun, Edirne’nin alınışı sırasında Gazi Hüdavendigar’ın yanında bulunduğunu belirtir.

8 TageBuch, (Frankfurt, 1674). Bu betimlemeyi içeren bölüm, Hasluck tarafından yayınlanmıştır. *a.g.e* s. 761-762.

9 Hasluck (*a.g.e.* s. 578-579), 19.yüzyılın sonunda tekkeyi görmüş olan M. Christadoulos’un tanıklığını rapor eder: “*Eski isim, sebrin (baba) koruyucu dervişinin adından dolayı yerleşmiştir. Türkler ve Hristiyanlar tarafından çok saygı gösterilen mezarı (tafos), tekke (teke) biçimine dönüştürülmüş ve yaşayacağı eski bir St. Nicolas kilisesine yerleştirilmiştir.*”

iyi örneklerinden biridir. Ayrıca Hıristiyan ve Bektaşilerin, Türk-Rus Savaşı sırasında (1877-78), kuşkusuz tapınağın yönetimi için şiddetli tartıştıkları bu tekkenin tarihinin belirli zamanlarıyla ilgili daha açık kanıtlara sahibiz. Dahası biz, bilhassa 20.yüzyılın başında, tarihin bu iki topluluğu nasıl ayıracağı bilinmesine karşın, buraların barışçı ve ortak gidilebilir yerler olmasına gelince yalnızca kuşkucu olabiliriz.

Tekkenin ve burayı bir araya getiren St. Nicolas kilisesinin yerinin tam belirlenmesi konusuna gelince belirgin bir tarz düzenlemekte çok zorluk çekiyoruz. Bu tekkenin, bugün şehirde oturanların belleğinde yer almasının hiç de önemi yoktur ve hatırlanmasına kadar burası harap halde elli yıllık bir geçmişe sahip gibi görünmektedir.

Evliya Çelebi, 17. yüzyılın ortalarında diğer üç derviş manastırını görebilmiştir (Boué, 1854: 43).¹⁰ Bunlardan biri, Kaygusuz Abdal'ın tekkesi olabilir, çünkü Eren'in bir mezarı, 1892'de Edirne vilayetiyle ilgili bir salnameye göre bu şehirde yer almaktadır (Güzel, 1981: 80-84; Abdurrahim Dede, 1977: 41).¹¹ Evliya Çelebi'ye göre Sarı Saltuk tekkesi, şehrin batısında bahçelerin kıyısında, Edirne yolu üzerinde bulunmaktadır (1314: 482).¹² Kasabanın yaşlılarının yanında duranlardan bilgi toplayan Grace Martin Smith, Hacı Hasan mahallesinde ya da Osmanlı köprüsünün tam üzerinden geçtikten sonra İstanbul'dan gelen ana yolun sağında birkaç yüz metre alanda bulunan "*dere mahalles*"nde tekkeyi kurar (Turcica, 1982: XIV/219). Bugün bu mahallede; buraya gelen Türklerin başka bir Hasan Dede'ye mal ettikleri, kayda geçirilmemiş, önemsiz bir mezar bulunmaktadır. Mezarın etrafında kolon kalıntıları ve karışık bir halde yan yatmış sayısız mermer parçaları bulunmaktadır(?). Mahalledeki bazı Türkler, bize bu yerin vaktiyle büyük bir mezarlık olduğunu söylediler. Fakat Sarı Saltuk ile Hasan Dede arasında bir ilişki olması az bir olasılıktır. Trakya'nın ünlü Alevi halk aşığı Vehbi Baba'nın oğlu, 1988 Mayıs'ında 1940-45 arasında Sarı Saltuk'un mezarını kendi gözleriyle gördüğünü bize söylemiştir. Beriki (bu), Cedid Ali Paşa diye bilinen, şehrin büyük camisi yanında bulunuyordu. Bu, G.M. Smith tarafından elde edilmiş bilgileri doğrulamaktadır. Bu türbenin, Edirne-İstanbul kara yolunun genişletilmesi

10 Dost Boué, 1854'te Eski Baba'da (Babaeski) üç caminin olduğunu söylemiştir.

11 *Edirne vilayeti salnamesi*, s. 545. Kaygusuz Abdal'ın ve Rumeli'de Yanbolu, Filibe, Sofya, Manastır, vb. yerlere seyahat ettiğini biliyoruz Babaeski'de "*Kaygusuz Abdal*" adına bir *ziyaye* bulunmaktadır.

12 *Şehrin canib garbisinde bahçeler kenarında ve Edirne yolu üzerinde (ziyaretgâh) Baba Sultan, rabrast üzere mesire ve çimenzar bir asitanedir.*

sırasında yıkılmış olduğunu da ekler. Çalışmalar, 1940'da yeniden başlatılmıştır.¹³ Biz, sonunda, 1319/1901-02 tarihli Edirne'yle ilgili başka bir salnamenin okunmasında, Sarı Saltuk tekkesinin, bu Hasan Dede (ya da Baba) mahallesinde yer aldığına inandık. “*Babaeski'deki tekkenin, Hacı Hasan mahallesinde yüksek bir yere yapıldığı ve güzel bir görünümle donatıldığı*” da yazılıdır. Mimarı, Sarı Saltuk adında bir kişidir.¹⁴ 1942'de, tanınmış folklor araştırmacısı Vahit Lütfi Salcı da “*tek bir rüzgârın, şimdi Babaeski'de Sarı Saltuk'un türbesinin yerinde estiğini*” yazıyordu (Salcı, 1942: 6).

Bazı açıklamaları değerli kılan bir başka nokta ise, Hasluck'un Sarı Saltuk'un kiyle çok kısa bir zamanda kimliğini saptadığı Babaeski'den birkaç km uzaklıkta olan Havsa'da yeri belirlenmiş bir başka Kanbur Dede kültünün (inancının) yenilgiye uğramasıdır. Ne var ki *Şeyhülislam* Vani Efendi tarafından heterodoks olarak değerlendirilip kendisine olan inancı yasaklanan bu Kanbur Dede hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Tapınak, kuşkusuz kripto-Şii idi, çünkü Kanber ismi, Ali'nin hizmetçisi tarafından daha önce tarihe taşınmıştı. Bu, Alevi-Bektaşî panteonunda önemli bir yer teşkil eder (Ergun, 1930: 208; Bağdad., 1318: 373).¹⁵ Tarihçi Râşid, 18.yüzyılda Kanber Baba'nın mezarının varlığından söz etmiş ve mezarın, çok büyük oranda ziyaretçileri cezbetmiş olduğunu belirtmiştir. Mezarının, “*Baba-i Atik (Babaeski) döneminde, Edirne yakınında*” yer aldığını ve Vani Efendi için buranın bir putataparlık (şirk) tapınağı olarak görüldüğünü yazmıştır (Raşid, 1282: 139).

Edirneli bir tarihçi olan Abdurrahim (Abdurrahman) Hibri, daha önce 17.yüzyılda “*Kanber ocağı*” adında bir köyde kurulmuş olan Kanber Dede türbesinin büyük bir üne sahip olduğunu, özellikle Cuma geceleri bölge ve Edirne halkını kendisine çektiğinin altını çizmiştir. İnananlar, oraya kurban adamak için gidiyorlardı, zira burası, bedensel ve sinirsel hastalıkları iyileştirici yer olarak tanınmıştı (Gökbilgin,1964: 99). Böyle bir tekkenin, Eren'in türbesinin yanına inşa edilmiş olması olasıdır (İlgürel, 1964: 2/146). Şu halde Kanber adının seçimi, bize kendisini, kafamızda canlandırmamız gibi, eski bir heterodoks inanca sahip olmamızı da hatırlatması söz konusudur.

13 Tanay, 1970; şehrin camileri hakkında bk. Tunceli, 1974.

14 *Tekyesi kasabının Hacı basan mahallesinde ve müртеfi ve müfferih bir mahalde mebni banisi Sarı Saltuk nam şattır.* s.1027.

15 Bağdat'ın mahallelerinden birinde bir başka Kanber Ali'nin mezarı bulunmaktadır. Yerel bir çeviriye göre, bu Kanber Ali, bir grup ziyaretçilerle kılıçtan geçirilmiştir.

Hammer, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* adlı kitabında bazı satırlarını, Kanber Dede'nin hac yolculuğunu çağrıştırdığı üzerinde anlaşabileceğimiz şeye adanmıştır. Bize, Vani Efendi'nin hüküm vermesini yeniden akla getirir ve Abdurahim Hibri'den sonra yalnızca on yıllık meselede söz konusu olan yeri bize betimler.

Başka bir zaman Vani, kürsüden, Havsa yakınlarında oldukça kalabalık bir ziyaretçi topluluğunun başka bir Kanburdede'nin türbesini ziyaret etmeye gittiklerini, onun yarattığı saygınlıklar içinde puta taparcasına bir sevgiyi birbirine karıştırdıklarını söyler. Bu görüşleri cezalandıran kaymakam, bu batıl inanç ocağını ortadan kaldırmak için Sultan'a bir öneri sunmakta acele eder. "*Tarıya şükürler olsun!*" diye Sultan'a haykırır, "*kaymakam isteğimi önledi, zira bu amaç içinde ona yazmaya hazırlanıyordum.*" (30 Ekim 1667/ 14 Rebiülevvel-ahir 1078). Sonuç olarak, bir imparatorluk buyruğu, söz konusu olan ziyaret yolculuğunun ortadan kaldırılmasını emreder ve Kanburdede'nin türbesinin ziyaret edilmesine devam edilmesini ağır ceza tehdidiyle yasaklar (Osmanlı., 1835: XI/250).

Vani Efendi, sufizme olan düşmanlığıyla tanınmıştır: O, 1670'de şarap satışını yasaklamış, Mevlevilere, hayır derneklerine saldırmış, Bursa'da Halveti şeyhini, Üsküdar'da Şeyh Karabaş Ali'yi sürgüne göndermiş ve genel olarak mistik (tasavvufi) halk ozanlarını mahkûm etmiştir (Hasluck, 1929: 422; Kara, 1980: 101). Öyle görünüyor ki Kanbur Dede inancı, hatırası, 20.yüzyıla kadar ulaştığına göre, hatta Vani Efendi'nin mahkûm ettirmesinden dolayı acı çekmiş olsa bile yine de ortadan kaybolmaz. Her defasında Hasluck, kuşkusuz Sarı Saltuk ve Kanber Dede'nin¹⁶ kimliğini saptar, çünkü Babaeski'yi Havsa'dan ayıran kısa mesafe, onu yanlışlığa düşürmüştür.¹⁷ Bununla birlikte bu iki kültün birbirinden farklı olduğu açıktır. Bu yüzyılın sonunda, Hammer'ın Kanbur Dede'si yeniden bulunur fakat adı, Kanber Baba olmuştur (Hasluck, sadece Hammer'ın tek bir eserine göre bu sonuca varmış gözüküyor). Kırklarelili bir Bektaşî dervişi olan Tevfik Bey, gerçekten Havsa yakınında Arızbaba ve Tekkeşeyhler arazilerine kadar uzanan Eren'in soyundan gelen biri olduğunu haykırarak söylemiştir. Bu eren, Kanber Baba idi (Salcı, 1936: 62/81). O, Rumeli Eren dervişlerinin şanına ithaf edilmiş bir şürde yer almıştır.¹⁸

16 *Hıristiyanlık ve İslam*, s. 423, no: 5. Mehmet Raif, *Mirat-i İstanbul*unda (1314/1896-97 s. 208) Vani Efendi'nin verdiği hüküm kararının, Babaeski'de bulunan bir Bektaşî tekkesiyle ilgili olduğunu da yazar.

17 *Hıristiyanlık ve İslam*, s. 55, no: 4.

18 Bk. dipnot 9.

Ariz Baba'nın çiftliği, Havsa'dan 10 km'den az bir uzaklıkta bulunmaktadır. “*Arifi Baba Çiftliği*” adı altında Osmanlı kurmay haritalarında da görülür. Tevfik Bey (gerçek adı Ahmet Tevfik), bu çiftlikte bu yüzyılın sonunda Alevi Bulgar sığınmacılardan oluşmuş bir işçi çalıştırıyordu. Onun, çiftliğini bir Bektaşî tekkesine dönüştürdüğü de bilinmektedir.¹⁹ Bugün aynı yerde Ariz Baba adını taşıyan bir köy bulunmaktadır. Havsa'dan gelirken sağ tarafta köyden az bir uzaklıkta iki mezar görülebilir. Biri, Ariz Baba'ya ayrılmıştır (bana bu konuda bilgi verenler Kızılıcıdere köyünün Alevileridir); fakat hiçbirisi, Arapça karakterli yazı biçimleri taşıyan tek bir mezar taşının, 1228/1813'te ölen başka bir Mehmed İbn Hüseyin'in olduğu kadar bunu kanıtlamaz. Biz, Ariz Baba'yla ilgili hiçbir şey bilmiyoruz, ne var ki dervişler tarafından değer verilen bir müzik aleti olan *kudüm* (Tanyu, 1967: 262)²⁰ çalıyordu.

V. Lütfi Salcı'dan öğrendiğimiz gibi Ahmet Tevfik'in soyundan gelenler, Ariz Baba çiftliğinde Bektaşî cemlerinin, muhabbet toplantılarının organize edilmesine devam etmişlerdir (Salcı, 1941: 189/489). Ahmet Tevfik'in kızıyla evlenmiş olan Servet Bey, Kanber Baba'nın belleğindeki bir şiirin de yazarıdır:

*İlkbahar geldi, çiçekler açtı
 Aşk, gel, Kanber Baba'ya gidelim
 Tüm kokular ve buğular etrafa saçılıyor
 Aşk, gel, Kanber Baba'ya gidelim* (Salcı, 1938: 201/81).

Ariz Baba'nın köyünün şimdiki sakinleri, Kanber Dede'den söz edildiğini asla duymamışlardır. Sadece fetihçi Erenlerin (alperenlerin) bir ailesine ait olduğunu doğrulayan Ahmet Tevfik, son yüzyılın sonunda, onu atalarından biri yapmıştır. Yaşadığı sürece, Ahmet Tevfik Bey'in adıyla bölgenin Alevileri tarafından bir Eren gibi saygı gören Ahmet Tevfik, kuşkusuz ünlü bir atasının var olmasına saygı duymuştur. Bununla birlikte hiçbir an, Babaeski'de gömülmüş olan, atası olduğu sanılan Eren'le bir yakınlığı olduğunu hiç hayal etmemiştir. Kanber Baba'nın kökeni hakkında hemen hemen hiçbir şey bilinmiyor. V. Lütfi Salcı, makalelerinden birinde onun Horasan erenlerinden biri olduğunu yazar, fakat kaynağını belirtmez (Salcı, 1938: 201). Bu, genel olarak yapılan yanıtıdır; öyle ki heterodoks bir derviş olan Eren

19 Şiirlerinden birinde bir “*Sultan Ariz Baba dergahi*”nin varlığından söz eder.

20 Bk. dipnot 9. “*Ariz Baba türbesi*”, Hikmet Tanyu tarafından Kırklareli taşrasının ziyaret yerleri arasında olduğu belirtilir.

hakkında yeterli bilgiler düzenlenmemiştir. Fazla öteye gitmeksizin, Rumeli'nin İslamlaşma döneminde Kanber'in tapınağının, kolonizatör dervişlerin ilgilerini de çektiğini elbette unutmuyacağız.

Sarı Saltuk tekkesi, 19.yüzyılın sonunda çok aktif görünmektedir. V.L. Salcı'nın çalışmaları sayesinde bu dergâhta derviş ya da *postnişin* olan Harput kökenli fakat bölgede çalışan Sarı Saltuk'un yakınına yerleşmiş Kurban İsmail (1300/1882-83'te öldü) gibi bazı Bektaşilerin olduğunu biliyoruz (Salcı, 1937: 69/185). Balkanlara birçok seyahatler yapan Hacı Rasih Baba (1312/1894-95'te öldü), 19. yüzyılın sonunda Babaeski'de tekkenin dervişlerinin az da olsa tadını çıkardıklarını bize söylemiştir (Salcı, 1937: 66/145). Tekkenin dervişlerinin, *icazetnamelerini* almak için İstanbul'da Rumelihisarı tekkesine, İstanbul'da ikamet ettiği sırada sendikacı ve mason olan Tevfik Bey'in de aralarında olduğu Nafi Baba'nın yanına gittiklerini biliyoruz. Bu sonucusu (Nafi Bey), Kırklareli'de aşırı liberalizm ve yobaz düşmanı oluşuyla tanınmıştır (Salcı, 1936: 62/81;1941: 52).²¹ Babaeski, Rus işgali sırasında (1877), tekke, kiliseye dönüştürülür. Oraya bir çan saati asılır ve ayrıca “*Aya Nikola'nın tarihi bir kilise olduğu*” bahanesiyle bir çan kulesi de inşa edilir. Fakat Rusların burayı terk etmesinden sonra tekke, bizzat Tevfik Bey'in çan saatini oradan kaldırtma çabaları sonucunda yeniden Bektaşî inanç merkezi olur (Salcı, 1941: 52).

Trakya'da Osmanlı istilasının ilk zamanlarından beri “*kutsal sığınak*” olan Babaeski tekkesi/kilisesi, 20.yüzyılın hemen başında kökenleri hakkında kuşkuların süzülerek uçmasına da yol açmıştır. İstilalar yolu üzerine yerleşmiş bu tekke, birçok sahipler tanıdı ve Doğu Trakya'nın tarihine acı da olsa damga vuran binlerce değişikliğe yol açtı.

Heterodoks İslam, Rumeli'nin bu eski bölgesinde tekke ya da türbe biçiminde, bazen basit mezarlar ya da çağrıştırmacı isimler altında Alevi köyleri olsa da her yerde mevcuttur. Trakya'da heterodoks İslam tarihi, ne yazık ki çok kötü tanınmaktadır. Zira Deliorman Bedrettini ve Dobruca Saltuklu sapkın inanç sahiplerinin onun üzerinde sahip olabildiği etkisini göz önünde bulundursak da Hıristiyanlıkla ilişkilerinden dolayı buranın su götürmez bir zenginliğe sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

21 “*Masonlar ve Bektaşiler: felsefi ve öncelikli örneğime*” adlı yazımızda bu kişiye ayırdığımız bazı satırlara bk. “*Bektaşilik Tarikatı ve Hacı Bektaş'ın Yardıma Çağrıldığı Gruplar*” hakkında Kolokyum'da sunulan bildiri, Strasbourg, 1980.

*Horasan erenleri geldiler ve toplandular
Yeni biri, Rumeli şehrinden geldi
Bir ferman açıklandı, "Sen doğru adamsın" diye
Rumeli'nin kumandanı, bu Saltuk Baba'dır.*

*Erenler şabının mutluluğunu taşır
Yezid'e karşı, inançsızlara karşı Zülfikar kullanır
Baba-i Atik'te karar alındı
Rumeli'nin kumandanı, Sarı Saltuk Baba*

*Yanık türküler sarsılmış ruhları yüreklendirecek
Yedi köşede, yedi ülkede var olacak
Onun yedi yerde mezarını biliyoruz
Rumeli'nin kahramanı, Sarı Saltuk Baba*

*Gariþ İsmail aradı sonra buldu
Türbesinin eşğini öptü
Rubunu verdi ve feda etti (adadı)
Rumeli'nin kahramanı, Sarı Saltuk Baba*

Kurban İsmail

KAYNAKÇA

Abdurrahim Dede (1977). “Batı Trakya’da Bektaşilik ve Bektaşilik Hakkında Arşiv ve Kütüphanelerde Bulunan Yazma Eserler”. *Hacı Bektaş Veli*. Ankara: Hacı Bektaş Turizm Derneği Yayını.

ATÂÎ, Nev’îzâde (1318/1900-01./1989). (*Şeyb Şubudi hakkında*) *Şakaik-ı Nu’maniye ve Zeyilleri: Hadâiku’l-bakaik fi Tekmilîti’ş-Şakaik*. (Haz. Abdülkadir Özcan) İstanbul: Çağrı Yayınları, Bağdad salnamesi.

BABİNGER, Franz (1944). *Rumeli’de Türklerin Tarihine Katkı*. Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft in Rumelien (14.-15.Jahrhundert). Münih.

BARKAN, Ömer Lütfi (1942). “İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler”. *Vakıflar Dergisi*. 1942/2. 279-386

BELDİCENAU-STEINHERR, Irène (1965). “Türkler tarafından Edirne (Andrinople)’nin fethi: Trakya’da Türk istilası ve Osmanlı kroniklerinin önemi” İncelemeler ve Bildiriler. *Biçans Uygurluğu ve Tarihî Araştırmalar Merkezi*. 1965/1. 439-461.

BOUÉ, Ami (1854). *Avrupa Türkiye’sinde Yolculuk* kitabı I. Viyana.

ÇEVİK, Hikmet (1971). *Tekirdağ Yörükleri*. İstanbul: Eko Matbaası.

Edirne vilayeti salnamesi. 1310/1892

ERGUN, Sadettin Nüzhet (1930). *Bektaşî Şairleri*. İstanbul: Devlet Matbaası.

Enliya Çelebi Seyahatnamesi (1314 [1896 veya 1897]). İstanbul (Dersaadet): İkdam Matbaası.

EYİCE, Semavi (1967). “Akyazılı Sultan tekkesi”. *Belleten*. XXXI. 551-600.

GÖKBİLGİN, Tayyip (1957). *Rumeli’de Yörükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını No:748.

GÖKBİLGİN, Tayyip (1964). “Edirne Hakkında Yazılmış Tarihler ve Enis-ül Müsamirin”. *Edirne Armağan Kitabı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

GÖLPINARLI, Abdülbaki (1958). *Vilayet-name /Manakib-i Hüknar Hacı Bektaş Veli*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

GÖLPINARLI, Abdülbaki (1979). *Şülik*. İstanbul: Der Yayınları.

GÜZEL, Abdurahman (1981). *Kaygusuz Abdal*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.

HAMMER-PURGSTALL, Joseph Freiherr von (1835-43). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. XI. Paris: Bellizard.

HASLUCK, F.W. (1929). *Christianity and Islam under the Sultans* (Sultanlar Döneminde İslam ve Hıristiyanlık). Oxford: Clarendon Press.

İLGÜREL, Sevim, (1973-74) “Hibri’nin Enisü’l-Müsamirin”. *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*. 1973-1974/2-3. 146

İNALCIK, Halil (1361-1965). “*Edirne’nin Fethi*”. *Archivum Ottomanicum* (Osmanlı arşivi). III. Edirne / Edirne’nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı. Ankara: Türk Tarih Kurumu. 1964. 198.

KARA, Mustafa (1980). *Tekkeler ve Zaviyeler*. İstanbul: Dergâh Yayını.

- KİEL, M., (1977-78). "Babadağ- Dobruca'da Sarı Saltuk Türbesi, Mimari ve Tarihi Notlar". *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*. 1977-78/ 6-76.
- MÉLIKOFF, Irene (1980). "Kolonizatör Dervişler Topluluğu/Tarikatı: Bektaşiler, Sosyal Roller ve İlk Osmanlı Sultanlarıyla İlişkileri?". Ömer Lütfi Barkan'a Armağan kitabında. Paris: Bibliothèque de l'Institut Français d'Etudes Anatoliennes d'Istanbul. Adrien Maisonneuve 149-157.
- OCAK, Ahmet Yaşar (1983). *Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- OLESNĀKĀ, Aleksije (1941-42). "Duhovna Sluzba Bektsijskoga Reda u Akindzijkoj Vojsci". *Vjesnik Hrvatskoga Arheoloskoga Društva*. İstanbul. 1941-1942/ 22-23. 193-206
- SALCI, Vahit Lütfi (1936). "Kırklareli Tefvik Beybaba". *Halk Bilgisi Haberleri*. 6.yıl. 1936/62. 81-85.
-(1936). "Kırklareli Tefvik Bey Baba". *Halk Bilgisi Haberleri*. 6.yıl. 1936/62.
-(1937). "Kurban İsmail". *Halk Bilgisi Haberleri*. 6.yıl. Temmuz 1937/69.
-(1937). "Hacı Rasih Baba". *Halk Bilgisi Haberleri*. 6.yıl. Nisan 1937/66.
-(1938). "Şair Tefvik Bey Baba ve Kurban Kabulü". *Halk Bilgisi Haberleri*. 1938/85.
-(1938) "Servet Bey". *Halk Bilgisi Haberleri*. 1938/81.
-(1941). "HürmüŖ Hanım". *Varlık*. 15 Mayıs 1941/189.
-(1941). *Gizli Türk Dini Oyunlar*. İstanbul: Nümune Matbaası.
- "Muhyiddin Abdal 2". *Damga*. Sontęşrin 1942/2.
- RĀŖĪD MEHMED EFENDĪ (1282/ 1865-66). *Tarih-i RaŖid 1*. İstanbul: Matbaa-ı Āmire.
- SMĪTH, Grace M. (1982). "Some Türbes/Maqama of Sarı Saltuk, An Early Anatolian Turkish Gazî-Saint" *Turcica*, XIV. (Sarı Saltuk'un bazı makamları/türbeleri, Bir Anadolu Türk Alp-ereni)
- TANAY, Melahat (1962-63). *Babaeski Monografyası*. Mezuniyet Tezi. no: 3429. İÜ Edebiyat Fakültesi.
- TANYU, Hikmet (1967). *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- TUNCELĪ, Mehmet (1974). *Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri*. Ankara: AÜ DTCE.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (1982). C:5. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- WĪTTEK, Paul (1952). "Dobruca'nın Hıristiyan Türklerinden Yazıcıoğlu Ali". *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*. Cilt: XIV. London.
- WĪTTEK, Paul (1982) "Rum ve Türklerin Tarihinin İki Bölümü?". (1.baskı, 1936). yeni basım, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yeniden Şekillenmesi*. (6.baskı, Menage). Londra:Variorum Reprints. 285-319.
- YŪCE, Kemal (1987). *Saltukname'de Tarihi, Dini ve Efsanevi Unsurlar*. Ankara: Kùltür ve Turizm Bakanlıđı Yayını.
- ZARCONE, Thierry, Marc Gabornaeu and Alexandre Popovic (1990). *The Naqshbandis. Historical Situation and Present Development of a Muslim Mystical Order*. İstanbul-Paris: Isis Yayınları.